

Efter 500 år ges unik mäss bok ut i tre volymer

I dagarna gav Strängnäs stiftshistoriska sällskap ut *Missale Strengnense*, en kyrkohandbok från 1487. Tre böcker i vackra boklådor. Samlingen ger en inblick i hur mässan firades, hur sångerna lät och vilka problem medeltida präster kunde ställas inför.

MISSALE STRENGNENSE ÄR en 550 sidor tjock kyrkohandbok på latin för dåvarande kyrkor i Strängnäs stift – från Södermalm i Stockholm till Askersund. Boken initierades av biskop Kort Rogge i ett försök till standardisering av det senmedeltida gudstjänstlivet. Den användes i kyrkor och kloster fram till omkring 1527 då Sverige blivit protestantiskt och den togs ur bruk. *Missale Strengnense* får betraktas som kronan på verket för Strängnäs stiftshistoriska sällskap som sedan 1996 ger ut historisk forskning förankrad i stiftet.

– Boken har funnits i domkyrkan i 500 år, men mest i glömska. Mellan 1852-1870 gjorde överbibliotekarien på Kungliga biblioteket, Gustaf Klemming, allt för att få boken i sin ägo. Han erbjöd biskopen över 500 värdefulla böcker om de bara fick Strängnäsmissalet. Biskopen sa nej men fick kämpa med näbbar och klor. Det här är lite av stiftets hjärta.

Den som berättar är Marcus Willén Ode, ordförande i Strängnäs stiftshistoriska sällskap. För sex år sedan sökte han upp Elin Andersson, bibliotekarie i Strängnäs domkyrkobibliotek, för att tillsammans skissa på en utgivningsplan.

– Det är en nationalklenod och räknas till en av våra mest värdefulla böcker. Nu kommer den i tre vackra böcker med linnetyg och tryck i flerfärg, säger han stolt.

Strängnäsmissalet var Sveriges fjärde tryckta bok. Volymer 1 och 2 innehåller missalet i färgbilder, från pärm till pärm.

över 400 bilder av medeltida miljöer och föremål. Volymer 3 framvisar hela

I **VOLYM 1** presenteras missalet genom landets främsta forskare inom sina fält: tillkomst och tryck, texthistoria och liturgiskt bruk, materialitet och bevarande. Volymer 2 är en kommenterad översättning från latin till svenska samt en transkribering av de liturgiska melodierna, från det medeltida notsystemet till nutida. Volymer 3 till sist är den fullständiga bildreproduktionen av missalet.

Marcus har sjungit igenom alla sånger och säger att en van kyrkobesökare skulle känna igen väldigt mycket.

– Men de liturgiska sångerna innehöll fler toner och var mycket mer komplicerade än dagens. De medeltida prästerna var avancerade sångare. Melodierna är himmelskt vackra! De är gjorda för ett kyrkorum med akustik, och ska sjungas långsamt, säger han och drar på det sista ordet.

Prästens liturgiska sång var mer omfattande och det var mindre av församlingssång. Allt på latin, men Marcus protesterar mot bilden att vanligt folk inte förstod vad de var med om.

– Jo, folket visste vad som hände, men de höll sig till texten och musiken på ett helt annat

sätt. Sångerna följde kyrkoåret men fungerade också som en skördepraktika, som ett årshjul för arbetet.

– Sedan innehåller missalet en hel del roligt också. Till exempel att en fluga som fallit ner i nattvardsvinet ska tvättas i vin, som prästen dricker upp, och sedan brännas.

Engagemanget kring missalet har varit stort, men så har Marcus också engagerat många.

– Jag ville illustrera boken med föremål från Askersund till Botkyrka så jag har varit i kontakt med väldigt många vaktmästare och präster. De har på så sätt fått veta något nytt om sin egen kyrka och det har väckt intresse för boken.

DET HAR VARIT en komplex process med många inblandade. Under två års tid översatte Erika Kihlman, docent i latin vid Stockholms universitet, missalet. Därefter transkriberades de liturgiska sångerna av docent Karin Lagergren vid Linnéuniversitetet och året därpå vidtog en rad artikelförfattare, från universitet och institutioner i hela Sverige, skrivandet om själva boken, innan formgivaren Lisa Lanning tog vid. Marcus konstaterar att det varit lätt att engagera både medarbetare och finansiärer.

– Forskarna är glada att få bidra till något de brinner för, inte bara skriva för att meritera sig. Boken har kostat 2,4 miljoner att ge ut och när jag sökt pengar för Strängnäsmissalet har finansiärerna uttryckt att de gärna vill bidra.

Missalet mottogs vid ett symposium i Strängnäs den 19–20 september och finns att beställa av stiftshistoriska sällskapet. Den som besöker Strängnäs domkyrka kan ta del av en digital presentation och lyssna på sånger som sjungits in av domprost Christofer Lundgren.

MARLENE W ANTONSON

Marcus Willén Ode vill hjälpa människor att berätta om sin lokala historia

– Vi ger ut böcker som man inte visste att man ville läsa.

Så sammanfattar Marcus Willén Ode Strängnäs stiftshistoriska sällskaps utgivning. Här är inget för smalt eller för lokalt – tvärtom.

STRÄNGNÄS STIFTSHISTORISKA SÄLLSKAP bildades 1996, för att främja intresset för studier av kyrko-, person- och lokalhistoria. Förutom utgivning av prästbiografier har man gett

Marcus Willén Ode

ut ett 15-tal skrifter. Här finns titlar som *Kalkmålningar i Torshälla kyrka*, *Prosten Gustaf Wilhelm Gumælius: en studie i hur Gumælius livssyn fick genomslag i hans politiska agerande i riksdagen 1840–1869* samt *Vem är det som firar gudstjänst? Reflektioner utifrån en intervjuundersökning*.

Bland kommande produktioner finns en bok om Forsius (ca 1550–ca 1624), astronomiprofessor i Uppsala, hovpredikant och kyrkoherde i Ekenäs och Riddarholmsförsamlingen, ”ständigt granskad av domstolar och domkapitel...” samt en bok med de bevarade sångerna till Sankt Botvid av Botkyrka.

– Vi är inget kyrkohistoriskt sällskap som skriver om hur kyrkan konstituerat sig utan är mer intresserade av att gestalta det som utgör den lokala identiteten.

Vi vill bidra till att man känner stolthet och förankring, säger Marcus Willén Ode som varit sällskapets ordförande sedan 2017.

KRITERIERNA FÖR UTGIVNING är att skriften ska ge ny kunskap och intressera och relatera till kyrkans arbete idag.

– Vi bjuder in alla som reflekterar över vad kyrkan är och har varit. Det finns så mycket kunskap i hembygdsföreningar och lokala historiska sällskap och det är

väldigt roligt att stödja personer som sitter och skriver på sin kammare fram till en bok, säger Marcus.

Fokus kan vara artefakter, musik, pedagogik, sociologi... Varje bok finner sin läsare, säger Marcus.

– Vi ger inte ut böcker för många läsare – utan vi ger ut böcker som man inte visste att man ville läsa.

Sällskapet har ett hundratal medlemmar med en styrelse på sex ordinarie ledamöter. Marcus Willén Ode är till

vardags komminister i Edsbergs och Mosjö-Täby församlingar, arbetet med stiftshistoriska sällskapet är helt ideellt. Det tar mycket tid men han får mycket tillbaka.

– Jag älskar att redigera och ge ut böcker, och lära mig något nytt hela tiden. Jag är litteraturhistoriker i botten och får genom sällskapet nya ingångar i historien. Ena dagen arbetar jag med 1400-talet och nästa dag med 1900-talet.

MARLENE W ANTONSON